

УДК 72.036

ІСТОРИЗМ ТА ЕКЛЕКТИЗМ В АРХІТЕКТУРІ: ДЕФІНІЦІЯ ТА РОЗВИТОК ПОНЯТЬ

Лінда С. М., канд. архітектури, доцент кафедри архітектурне проектування
Національний університет «Львівська політехніка»
Тел. (032) 258-25-22

Анотація. У статті проведено дефініцію понять «історизм» та «еклектизм», визначено основні етапи розвитку термінів у світовій історії архітектури, а також колишньому Радянському Союзу та Україні.

Ключові слова – історія архітектури, історизм, еклектика, еклектизм.

Постановка наукової проблеми. Термін «історизм» став вже доволі звичним у професійному лексиконі істориків архітектури України. Все частіше його використовують замість традиційної ще 10 років тому «еклектики» та «еклектизму». Проте термін «історизм» має недавню історію свого використання порівняно з еклектизмом, причому не лише у вітчизняній історії архітектури, але й у світовій.

Метою даної статті є визначити сучасну дефініцію понять «історизм» та «еклектизм», прослідкувати розвиток обох понять в історії архітектури.

Задачі роботи. У даній статті поставлені завдання висвітлити процес зародження термінів «еклектика» та «історизм» у вітчизняній та світовій історії архітектури, прослідкувати еволюцію змістів, які вкладали у ці поняття, та визначити сучасні їх трактування.

Історизм та еклектизм в історії архітектури Радянського Союзу та України. Архітектура II пол. XIX ст. довгий час для радянських дослідників історії архітектури була «terra incognita». Період не досліджувався і не вивчався з різних, у тому числі й ідеологічних, міркувань. Ситуація потроху змінилася на початку 1970-х років, коли зросло зацікавлення наступним архітектурним періодом – періодом модерну. Тоді стало зрозуміло, що вивчити модерн, виключивши з поля наукових досліджень попередній етап розвитку архітектури, не є можливим. Власне, тоді і стали виникати термінологічні проблеми, які не повністю виключені із сфери теоретичного дискурсу в архітектурі й сьогодні.

У Радянському Союзі для означення стильового плюралізму в архітектурі II пол. XIX ст. використовували термін «еклектика». Цей термін має тривалу історію вжитку, що є певним чином обумовлено. Вперше термін «еклектика» для окреслення архітектурного стилю був використаний Н. Кукольниковим у 1837 р. на сторінках «Художньої газети»: «...Був час, і зовсім недавно, коли прагнення до ідеального було пануюче не лише у живописі і навкруги; природно, крайності повинні вести до рівноваги, і повинен наступити період еклектичний». Термін «еклектика» не мав жодного негативного чи зневажливого значення, навпаки, Н. Кукольник пафосно продовжував: «Наш вік – еклектичний, у всьому у нього характерна риса – розумний вибір» [1, с. 16; 2, с. 273]. Еклектиками тоді називали архітекторів, які для вирішення нового творчого завдання зверталися до різних архітектурних прототипів і «вибирали» з них ті, які пасували до вирішення конкретної задачі, а сам термін походив від грецького «eklektikos» – той, що вибирає. Еклектика (термін) та еклектизм (творчий метод) зародилися у період занепаду класицистичної естетики, тому еклектика тоді репрезентувала новий тип архітектурного мислення, у ній бачили можливість створення нової системи композиційних прийомів і засобів естетичної виразності [3, с. 4]. Розуміння архітектури того періоду пройшло певну еволюцію: у 1830–1840-х роках еклектика віталася як творче досягнення, згодом мислилася чимось таким, що само собою було зрозуміле, і наприкінці XIX ст. її почали розглядати як свідчення архітектури занепаду

[1, с. 170]. З таким негативним підтекстом розуміння поняття «еклектика» перейшло у радянську історію архітектури.

Проте в архітектурознавчій науці Радянського Союзу термін «еклектика» набув ще більш негативних конотацій, що було пов'язане з його глибокою політичною заангажованістю. Період, який репрезентувала еклектика, був періодом «глибокої кризи капіталізму»: «...До цього часу на Заході в основному вже завершилася боротьба буржуазії з феодальними силами і виявився антагонізм між пролетаріатом і буржуазією, склалися історичні умови для створення К. Марксом та Ф. Енгельсом наукового соціалізму» [4, с. 8]. У процес класової боротьби виявилася залучена архітектура: «...в капіталістичному суспільстві вже у повній мірі стали виявлятися властиві йому протиріччя, в т. ч. і пов'язані з архітектурою (протиріччя між містом і селом, між околицями і центром, загострення житлового питання)» [4, с. 8].

У дусі марксистсько-ленінського історичного матеріалізму еклектику розглядали «як вияв кризи творчих концепцій в архітектурі, зумовлений загостренням класових протиріч» [5, с. 101]. Ще на початку 1970-х років О. Борисова писала: «Справедливою є розповсюджена точка зору, що на відміну від успіхів російського образотворчого мистецтва другої половини XIX ст., яке носило прогресивний характер, архітектура еклектики була відсталою та нехудожньою» [6, с. 8]. А у 1982 р. Є. Кириченко зауважила: «Загальна негативна оцінка періоду, незважаючи на ряд обмовок, зберігає свою силу. Думка про нетектонічність зодчества, зневагу до архітектурних законів чи про неглибоке розуміння у засвоєнні минулого залишалася незмінною і не вижила себе до сьогодні» [1, с. 25].

Відношення до терміну змінювалося разом з відношенням до архітектури, яку він репрезентував. Особливо помітними стали зміни наприкінці 1970-х років, коли ціла плеяда російських дослідників архітектури почала вивчати спадщину передовсім російської архітектури II пол. XIX ст. Так з'явилося кілька блискучих праць Є. Кириченко, О. Борисової, О. Пуніна. У кожній з робіт автори обов'язково пояснювали використання терміну «еклектика», оскільки з кожним роком та з кожним новим виданням відношення до нього змінювалося: він ніби проходив «зворотну еволюцію» – від повного несприймання та критики, до, принаймні, розуміння складної природи явища. Важливим було те, що вперше у цих роботах з'являється термін «історизм». Обидва терміни позбавлялися будь-яких негативних підтекстів і «очищалися» від ідеологічних нашарувань. Так, у 1979 р. О. Борисова писала, що: «...умовне найменування «еклектика» в основному відповідає терміну «історизм», який найбільше використовується у роботах західноєвропейських дослідників... в слово «еклектика» зазвичай по традиції вкладають певний оціночний зміст, якого позбавлений термін «історизм», і... ми будемо використовувати цей термін (еклектика) поза його негативним відтінком, лише як умовне позначення архітектури конкретного історичного періоду – епохи розвитку капіталізму другої половини XIX ст.» [2, с. 4].

Обґрунтовуючи нове ставлення до архітектури II пол. XIX ст., Є. Кириченко зауважувала: «Навряд чи варто вважати правомірним визнання одних явищ правильними, приймаючи їх за норму, відхилення від якої саме по собі є мінусом і служить приводом для оцінки певного факту як неправильного чи негативного... Своєрідність, а нерідко і суть цієї архітектури вислизали від дослідників, оскільки формальні особливості, які вона виражала, не підходили ні під рамки уявлень про єдність стилю, опрацьовані у післяренесансову епоху, ні під норми нових уявлень, які були сформовані в естетиці конструктивізму». Є. Кириченко визнавала, що еклектизм – це є творчий метод, який був властивий не лише архітектурі, яку називали еклектикою, але і попереднім стильовим епохам. Еклектику як архітектурний стиль можна визначити у тому сенсі, що: «він передбачає можливість використання будь-яких форм минулого і будь-яких поєднаннях» [1, с. 25]. Одночасно вона ввела ще один термін – «стилізаторство», який, на відміну від еклектизму, зберігає «вірність» одному стилю минулого. Таким чином, вона розрізнила два основних творчих методи у рамках еклектики: еклектизм і стилізаторство. Є. Кириченко використовувала

термін «історизм», проте лише у сенсі історії та філософії і писала, що: «в архітектурі історизм вилився в еkleктизм і стилізаторство» [1, с. 38].

Навіть у 1990-му році О. Пунін писав, що «відношення до самого слова «еклектика» ще залишається настороженим», і пояснював використання дослідниками архітектури, передовсім західноєвропейськими, терміну «історизм»: «...він був введений західноєвропейським мистецтвознавством як термін, що означав нову методологічну систему, яка виникла у період кризи класицизму: її втіленням стало звернення до повторення мотивів, різних історичних стилів. Неостилі, які виникли в архітектурі і прикладному мистецтві у другій третині XIX ст. (необароко, неорококо, неоренесанс і т. п.) у своїй сукупності визначаються поняттям «історизм... в деяких публікаціях він трактується ширше – як визначення архітектури другої половини XIX ст. Проте таке трактування є доволі дискусійним» [3, с. 4–5]. О. Пунін також використовував термін «історизм», проте не у якості архітектурного стилю, а як категорію світоглядну, яка характеризує особливості наукового та художнього мислення XIX ст., що значно наближується до філософського розуміння терміну. Отже, для О. Пуніна: історизм – це у першу чергу світогляд, а нова стильова система все ж таки залишається окреслена більш звичним терміном «еклектика» без будь-яких негативних підтекстів. О. Пунін також вводить у науковий обіг свою термінологію. Зокрема, поняття «ретроспекція» (звернення до минулого) і «ретроспективне стилізаторство» (суть методики архітекторів середини і II пол. XIX ст.) [3, с. 4].

Історія архітектури України періоду Радянського Союзу являла собою відображення загальносоюзної ситуації. Окрім того, спеціальних досліджень, присвячених архітектурі II пол. XIX ст. України, просто не було, а якщо і були невеликі статті, то зводилися вони до нищівної критики еkleктики як періоду кризи та деградації архітектури. Проте, у 1980-х роках ситуація в Україні теж почала змінюватися. З'явилися роботи, присвячені дослідженню архітектури міст України, наприклад, Одеси (В. Тимофієнко), Львова (В. Вуйцик, Р. Липка), Дніпропетровська (Н. Андрущенко), де вже оминати архітектурний розвиток міст II пол. XIX ст. було неможливо. Автори або використовували у термінології традиційну еkleктику, або взагалі не використовували жодних дискусійних термінів, хоча у В. Вуйцика і Р. Липки вже зустрічаємо: «еклектичний історизм» [5, с. 101]. У 1989 р. у роботі «Стилi в архітектурі України» Ю. Асєєв намагається позбавити еkleктику традиційного негативного підтексту: «Вже у самому терміні закладене негативне до нього відношення. Тут... відіграла свою роль традиція негативного відношення до попереднього... Проте, поява стилю – явище закономірне, досягнення його великі, і навряд чи можна погодитися з розповсюдженою до недавнього часу думкою про те, що у другій половині XIX ст. «наступило безсилля» [7, с. 67].

Своєрідним «проривом» у вітчизняній термінології та історії архітектури стала робота В. Ясієвича «Архітектура України на межі XIX–XX століть», яка побачила світ у 1988 р. Це був новий, серйозний погляд на період в історії архітектури України, який донедавна не помічався. Окрім того, зустрічаємо тут «історизм»: «...Історизм в архітектурі України був об'єктивно обумовлений вищою архітектурною школою, професійною методологією, пануючими загальними смаками і модою» [8, с. 134]. Для В. Ясієвича «еклектика» та «історизм» були фактично «творчими методами, якими свідомо користувалися архітектори для вираження функціонального призначення, чи релігійних, естетичних та інших ідеалів свого часу завдяки знаковій системі одного (історизм) або кількох (еклектизм) стилів минулого» [8, с. 135].

З початку 1990-х років термін «історизм» надійно закріпився у науковому обігу українських та російських істориків архітектури, поступово витісняючи «еклектику». Так, у словнику «Архітектура», який вийшов у 1995 р., подається сучасне тлумачення обох термінів. Історизм отримує три різних напрямки дефініцій: «1. Науковий метод аналізу та оцінки явищ, фактів, об'єктів архітектурного процесу залежно від суспільно-історичних умов їх виникнення та розвитку (тлумачення для пояснення архітектурного розвитку,

запозичене з філософського трактування поняття «історизм». – С. Л.); 2. Професійно-світоглядна система поглядів, що стверджує за основне джерело і зразок архітектурної творчості історичний досвід та апробовані історією принципи формоутворення; 3. Напрямок в архітектурі 2-ї пол. 19 ст. – поч. 20 ст., для якого характерне використання історичних усталених архітектурних стилів» [9, с. 113]. Натомість, «еклектика»: «1. Механічне поєднання різнорідних, іноді суперечливих принципів, теорій, поглядів, елементів тощо (тобто, еклектика характеризується як метод творчості. – С. Л.). 2. Умовна назва європейської архітектури кін. 19. – поч. 20 ст., яка являла собою перехідний етап від чітко вираженої стильової регламентації архітектурних форм... до безстильової, тобто не пов'язаної з історичними стилями, архітектури нового і новітнього часу. Риси усвідомленого утвердження змішування стилів як творчого методу, найбільш активно відбилися в історизмі» [9, с. 312]. «Історизм» отримав вже набагато ширшу сферу свого використання, «еклектика» виявилася ієрархічно нижчою, і сучасне її тлумачення зводиться в основному до творчого методу архітекторів. Сьогодні в українській історії архітектури історизм став «легітимним» терміном і, здається, вже не вимагає постійного тлумачення та пояснення свого використання. Наприклад, в «Історії української архітектури», яка вийшла з друку у 2003 р. архітектура останньої середини та останньої третини XIX ст. названа «добою історизму» [10, с. 292], а в останньому виданні, яке присвячено історії архітектури Львова «Архітектура Львова. Час і стилі: XIII–XXI ст.», розділ стосовно архітектури 40-х – 90-х років XIX ст. названий «архітектурою історизму» [11, с. 238].

Нове і перспективне для дослідників трактування поняття «історизм» сформулював у своїй фундаментальній роботі російський дослідник А. Іконніков [12]. Він запропонував дуже емку та глибоку інтерпретацію терміну: «Історизм у нашому розумінні – не назва конкретного напрямку у практиці певного часу, а тенденція, яка проходить через періоди розвитку архітектури. Починаючи з Відродження. Історизм визначається зверненням до культури минулого для вирішення сьогоdnішніх проблем. Він використовує у своїй мові знаки, які свідчать про звернення до історичної пам'яті у системі, яка належить актуальній культурі» [12, с. 10]. Для того, щоб термінологічно розвести таке трактування поняття «історизм» з означення періоду архітектурного розвитку, А. Іконніков пропонує назвати архітектуру II пол. XIX ст. «архітектурою вибору», оскільки «історизм не належить архітектурі лише цього часу; він значимий і для попереднього періоду. Саме по тій же причині неточний термін «еклектизм»... Він характеризує метод мислення і творчості, який в тій чи іншій мірі притаманний різним періодам історії»... Більш точний термін «архітектура вибору», оснований на новій спрямованості посткласицистичного історизму» [12, с. 181]. Отже, еволюція терміну продовжується. Історизм поступово розширює свої понятійні межі, перетворившись із «забороненого» терміну на фундаментальну світоглядну категорію, яку можна віднести не лише до архітектури II пол. XIX ст.

Історизм та еклектизм у західноєвропейській світовій архітектурі. Історія використання терміну «історизм» у західноєвропейській архітектурознавчій науці не є такою складною і сповненою протиріч. Історизм нараховує не так багато років свого функціонування в архітектурі, проте у гуманітарних дисциплінах вік його використання рахується з епохи Просвітництва. Терміни «еклектика» та «еклектизм» є ровесниками історизму в цілому, проте в історії архітектури з'явилися значно раніше.

Термін «еклектика» відомий у західноєвропейській культурі. У довідковому виданні з'явився він уперше у відомій «Енциклопедії» XVIII ст., де «Еклектик – філософ, який відкидає забобони, традиції, старе, загальноприйняте, те, що нав'язується владою, словом, все, що сковає думку, насмілюється самостійно мислити, звертаючись до загальних зрозумілих принципів і приймає лише те, що підтверджує його власний досвід та розум» [13, с. 645]. Проте, в історію мистецтва та архітектури вперше увів його І. Вінкельман у 1764 р., при чому у значенні негативному. Термін «еклектизм» він використав для характеристики певних архітектурних стилів, називаючи їх «наслідницькими», а творам

окремих архітекторів дав назву «еклектика»: «З'явилися серед митців еклектики або збирачі, які з браку власних сил намагаються елементи багатьох споруд сполучити в одній для краси» [14, с. 9].

Позитивне філософське трактування еклектизму здобуло великий вплив на мистецтво та архітектуру на початку XIX ст. З естетичних позицій стильове розмаїття сприймав і Г. Гегель: «Митець, талант якого визволився з давніх обмежень до певної форми мистецтва, може користуватися кожною формою і кожною темою». Наприклад, у 1827 р. проблему еклектизму порушив К.-Ф. фон Румо, у книзі «Італійське дослідження» він писав: «Еклектики – то митці, метою творчості яких є сполучити в індивідуальних роботах великі досягнення багатьох архітектурних творів», а В. Татаркевич вважав, що в еклектизмі «вбачали поступ до узгіднення воюючих доктрин для досягнення компромісу» [14, с. 9]. Еклектизм в архітектурі був подібний до еклектизму у філософії, які виникали з історизму мислення, з намагання створити оптимальну, компромісну систему з різнорідних елементів і яку можна було би визнати універсальною.

З плином часу відношення до еклектики та еклектизму змінювалося. У II пол. XIX ст. активно розвивалася теорія архітектури, а зокрема теорія архітектурного стилю, у розробку якої були залучені еклектика та еклектизм, відношення до яких поступово еволюціонувало у негативне. Г. Земпер писав, що: «Наші столиці стають квінтесенцією країв та століть, так що ми самі забуваємо, до якого століття належимо». Наприкінці XIX ст. теоретик архітектури Віолле-де-Дюк рішуче виступив проти еклектизму: «Стиль кристалізується у результаті розвитку, а не з формальних пошуків, які ведуть до манери, що швидко старіє... Як тільки архітектор шукає стиль, він вже є поза мистецтвом» [14, с. 42]. Отже, на кінець XIX ст. еклектизм як творчий метод себе вичерпав, негативне відношення до нього, а отже і до терміну, збереглося у західноєвропейській науці і у XX ст.

Термін «історизм» також з'являється наприкінці XVIII ст. Вперше він був використаний у філософії у 1797 р. Ф. Шлегелем, який вважав, що історизм – це «тип філософії» [15, с. 456]. Починаючи з 1830-х років Людвіг Фейербах використовував цей термін виключно у критичному сенсі, пов'язуючи його з позитивізмом, емпіризмом і з некритичним сприйняттям світу. Вперше у нейтральному значенні термін «історизм» був використаний Бреніссом у 1848 р., де історизм відкидає ідею статичного, незмінного буття, а розглядає буття «в акції», у процесі його розвитку [15, с. 457]. Історизм у філософії у той час виник як реакція на філософію епохи Просвітництва з культом розуму, космополітизму та апеляцією до вічних абстрактних цінностей. Історизм, навпаки, звертався до цінностей конкретно людських, цікавився особою, і в той час став могутнім поштовхом для розвитку історії та філософії. Історизм став не лише методом дослідження для гуманітарних дисциплін – це була спроба знайти нові засади розвитку суспільства. У XIX ст. термін «історизм» для архітектурного означення періоду не використовувався.

Вперше він з'явився у 1929 р. у «Wasmuths Lexikon und Baukunst», де таким терміном був означений період між класицизмом та сецесією. Також цей термін з'являвся у наукових дискусіях, деколи поряд з еклектизмом, зокрема, Г. Вогель у 1939 р. писав про історизм та еклектизм в архітектурі [14, с. 6].

Після Другої світової війни проблема історизму не зникає з порядку денного істориків архітектури. Термін офіційно не використовували, хоча при описі об'єктів, при характеристиці творчості майстрів словосполучення «історизуючі стилі» все ж застосовували [16, с. 201]. Проблемі історизму та його дефініції була присвячена спеціальна наукова сесія, яка відбулася у Мюнхені у 1963 р. Після сесії визначення терміну «історизм» було подане Ніколаусом Певзнером у 1965 р. Зокрема, у одному з томів серії «Historismus und bildene Kunst studien zur Kunst des 19. Jahrhundert», яка виходила у Мюнхені у 1940–1966 рр., він писав: «Історизм є напрямок, у якому розгляд та використання історії є набагато суттєвішим, ніж відкриття та розвиток нової системи, нових форм свого часу». Там же Н. Певзнер, подав пояснення, чим історизм відрізняється від еклектизму: «Поняття еклектиз-

му повинне бути строго відділене від поняття історизму... хоча існують точки зору, що еkleктизм є відмінною рисою архітектури XIX ст. поняття еkleктизм правильно було би обмежити тими випадками, коли для однієї картини, однієї споруди звертаються до кількох джерел. Історизм, навпаки, шукає натхнення для різних творів різними часами» [2, с. 271].

З того часу «історизм» вже широко представлений в західноєвропейських архітектурних словниках та енциклопедіях, проте проблема точнішого визначення та переоцінки архітектурної спадщини II пол. XIX ст. і надалі хвилювала уми інтелектуалів. Зокрема, точнішу дефініцію намагався подати у 1970 р. В. Гьотц. Він вважав, що необхідно розрізняти дві проблеми: історизм та еkleктизм. Історизм – певний спосіб мислення, певна духовна підстава для творчості, а еkleктизм – це творчий метод. Взаємозв'язок між цими двома поняттями полягає у тому, що історизм не може бути реалізований без еkleктизму, еkleктизм не мусить обов'язково провадити до історизму, він може функціонувати автономно, як окрема формально-естетична категорія. Історизм, згідно, В. Гьотца, не є проблемою естетичною. Вирішальним для його творців є не естетичний конформізм, а ідеологічна відповідність; не повторена форма, а відображена історія, яка виражається у повтореній формі [14, с. 6, 45].

Незважаючи на те, що термін «історизм» з'явився лише у середині 1960-х років, до того часу архітектуру II пол. XIX ст. у Європі все ж вивчали, можливо, ще без належної оцінки, проте без упереджень і тим більше ідеологічних підтекстів. Розділи, присвячені цій архітектурі, є й у З. Гідіона (1941 р.), А. Уїттіка (1950 р.), Н. Певзнера (1976 р.). Проте, справжній бум вивчення архітектури II пол. XIX ст. припадає на 70-ті і 80-ті роки XX ст. Цій темі були присвячені дуже серйозні праці Р. Вагнер-Рігер, Д. Долгнера, К.-У. Клігенсбурга, К. Мілде, К. Міньо, Н. Певзнера, Д. Уоткіна. З'явилися роботи, присвячені американській гілці історизму: У. Кідні, У. Пірсон, В. Скаллі.

На тлі такого загального піднесення дещо парадоксальними виглядають визначення історизму, які подавалися в архітектурних словниках країн колишнього соціалістичного табору. З однієї сторони, включення в орбіту загальноєвропейської культури вимагало використання терміну «історизм» у науковому обігу, з іншої сторони – ідеологічний тиск вимагав корекції загальноприйнятого європейського визначення. Таким чином, у доволі об'ємному словнику В. Шолгіні «Ілюстрована енциклопедія для всіх» подане таке визначення: «Історизм – нетворчий та еkleктичний напрям, який виник у 19 ст. і полягав у тому, що архітектори не надавали належної уваги до творення нового стилю, який би відповідав актуальним історичним умовам та суспільним відносинам, а наслідували минулі великі стилі у мистецтві» [17, с. 129]. У той же час у польській історії архітектури провадилися дуже серйозні розвідки щодо історизму та його проблемам. Зокрема, його досліджували А. Згурняк, П. Краковський. Вище наводилися кілька цитат з його серйозної розвідки П. Краковського «Теоретичні підстави архітектури XIX ст.». Підсумовуючи розділ, присвячений розвитку еkleктизму в архітектурі, він написав: «Історизм можна інтерпретувати двояко: або як формальну проблему, тоді ключем до її розв'язання буде еkleктизм, або як духовну підставу, спосіб мислення, тоді головний натиск слід робити на ідейно-знаковому змісті підлеглої йому дисципліни» [14, с. 47]. Такий погляд на історизм зберігає свою силу у західноєвропейській історії архітектури і сьогодні. Нові словники розглядають історизм не лише як термін, що означає певний період архітектурного розвитку, а значно ширше, як фундаментальна світоглядна підстава для мислення.

Висновки. Терміни «історизм», «еклектизм», «еклектика» мають доволі тривалу історію розвитку і відомі у гуманітарних дисциплінах та архітектурі, починаючи з XVIII століття. Проте, в силу різних історичних та культурологічних умов трактування цих термінів набуло різного значення у західноєвропейській та радянській історії архітектури. Термін «еклектика» і похідний термін «еклектизм» пройшов в архітектурі еволюцію свого розвитку: на початку XIX ст. він сприймався як новий метод у творчості і був оцінений позитивно, проте, наприкінці XIX ст. вважався явищем, яке гальмує розвиток архітектури.

У ХХ ст. термін перейшов з негативними конотаціями, які у Радянському Союзі ще більше підсилювалися ідеологічною складовою. Термін «історизм» також відомий з ХVIII ст., проте, як термін, що означає період у розвитку архітектури, став використовуватися у західноєвропейській практиці лише у 1930-х роках ХХ ст. У 1970-х роках він став вже звичним для лексики західноєвропейських дослідників, у той же час поступово входить і у вітчизняну термінологію як рівнозначний терміну «еклектика». Зараз в українській історії архітектури термін «історизм» набуває все більшого значення і найчастіше використовується для означення періоду у розвитку архітектури, термін «еклектизм» використовується у значенні творчого методу. У той же час поняття «історизм» продовжує свою еволюцію, значно розширює межі використання і зараз трактується також як світоглядна категорія і підстава для творчого мислення, що проходить через багато етапів розвитку суспільства та архітектури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кириченко Е. И. Русская архитектура 1830–1911 гг. – М.: Искусство, 1982. – 399 с.
2. Борисова Е. А. Русская архитектура второй половины XIX века. – М.: Наука, 1979. – 320 с.
3. Пунин А. Л. Архитектура Петербурга середины XIX века. – Л.: Лениздат, 1990. – 351 с.
4. Всеобщая история архитектуры в 12 томах. Т.11. Архитектура XIX – начала XX века. – М.: Издательство литературы по строительству, 1970. – 887 с.
5. Вуйцик В. С., Липка Р. М. Зустріч зі Львовом: Путівник. – Львів: Каменяр, 1987.
6. Борисова Е. А., Каждан Т. П. Русская архитектура конца XIX – начала XX века. – М.: Наука, 1971. – 283 с.
7. Асеев Ю. Стили в архитектуре Украины. – К.: Будивельник, 1989. – 104 с.
8. Ясиевич В.Е. Архитектура Украины на рубеже XIX–XX вв. – К.: Будивельник, 1988. – 185 с.
9. Архитектура: короткий словник-довідник / Під загальною ред. Мардера А. П. – К.: Будивельник, 1995. – 355 с.
10. Історія української архітектури / Ю. С. Асеев, В. В. Печерський, О. М. Годованок та ін.; За ред. В. І. Тимофієнка. – К.: Техніка, 2003. – 472 с.
11. Архитектура Львова. Час і стилі: XIII–XXI ст. / Упор. і наук. ред. Ю. О. Бірюльов. – Львів: Центр Європи, 2008. – 720 с.
12. Иконников А. В. Историзм в архитектуре. – М.: Стройиздат, 1997. – 557 с.
13. Encyclopedie, ou Dictionnaire raisonne des sciences, des arts et des metres, vol. 11. – Lausanne – Berne, 1781. – 894 p.
14. Krakowski P. Teoretyczne podstawy architektury wieku XIX. – Warszawa – Kraków: Nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1979. – 102 s.
15. Iggers I. Historicism // The Dictionary of the Historic Idea. V. 2. – Gale Group, 2003. – 789 p.
16. Darmstaedter R. Künstlerlexikon. Maler – Buildhauer – Architekten. – München – Bern: Francke Verlag, 1961. – 527 s.
17. Szolginia W. Ilustrowana encyclopedia dla wszystkich. Architektura i budownictwo. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, 1975. – 459 s.